

GENERALUL PAVEL KISELEFF (1788–1872) ȘI PRINCIPATELE ROMÂNE

Tatiana Onilov*

Abstract: *Based on Russian and Romanian unknown archive sources and less known bibliography, the article describes the presence in the Romanian Principalities of Moldavia and Wallachia of Tsarist lieutenant-general Pavel Dimitrievich Kiseleff, in his capacity as governor and president of the divans in both Romanian Principalities between 1829–1834. The political and military background is analysed, after the Russian-Turkish War (1828–1829) and the conclusion of the Adrianople Treaty (1829), when the Tsarist protectorate became an actual administrative and military occupation of Moldavia and Wallachia. General Kiseleff's important modernizing contributions are presented, as well as his real interest to impose the tsar's long-time governance in the Romanian Lands.*

Keywords: general Pavel Dimitrievich Kiseleff, Romanian Principalities of Moldavia and Wallachia, Tsarist Empire, Organic Regulations, 1829–1834

Epoca regulamentară, cea care a oferit Principatelor Române printre primele coduri de legi – Regulamentele Organice – a fost îndelung și amănunțit analizată de numeroși istorici români. Se poate afirma, pe bună dreptate, că acest segment de istorie al poporului român suscită și în prezent interes, dar, mai ales, stârnește dorința de a înțelege mai bine care au fost zbaterea, lupta și roadele acelor vremuri.

Există multe abordări și păreri variate referitoare la modul în care Țara Românească și Moldova au fost hărăzite cu niște coduri de legi, primele care ar fi urnit Principatele Române spre deziderate de eliberare de sub dominația turcească, ulterior de sub jug rusesc, și care le-au condus spre împlinirea unui ideal național, dar și cele care ar fi contribuit la modernizarea și poziționarea acestor ținuturi pe șinele progresului.

Drumul nu a fost ușor. Până să fi ajuns la prosperitatea materială, la dezvoltarea administrativă care să le situeze printre țările europene dornice de a îmbrățișa și de a se îmbrăca în hainele cusute la Paris și nu la Constantinopol, până să se fi bucurat de realitatea din anul 1859, când cele două principate s-au unit într-un singur stat, apoi până să fi fost posibilă promulgarea unei Constituții mai adevărate ca formă și conținut și mai apropiată de caracteristicile unui act legislativ cu adevărat liberal și democratic, eveniment ce s-a produs în anul 1866, Muntenia și Moldova au trebuit să parcurgă o cale sinuoasă atât pe plan politic cât și pe plan identitar. A fost o luptă pentru a găsi o traiectorie care să le scoată din realitatea

* Drd., Institutul de Istorie „G. Barițiu” Cluj-Napoca; tatiana_onilov@yahoo.com

orientală, cu iz despotic și absolutist. A fost o dumerire pe cale. Pe lângă toate aspectele ce țineau de organizare, de crearea unor instituții și a unor forme de legi, de înlăturarea haosului și a intereselor personale (mai ales ale boierimii), a fost nevoie să se producă o schimbare la nivel de gândire, de orientare spre alte valori, de ieșire de sub tălpi asupritoare fie turcești, fie rusești.

Pentru că anii din timpul scrierii și adoptării Regulamentelor Organice (1829–1832), dar și perioada de după intrarea acestora în vigoare au produs evenimente majore, schimbări multe și radicale, în istoriografia românească, dar și în cea străină, cercetătorii au avut multe subiecte pe care le-au pus în discuție de-a lungul anilor.

S-a vorbit despre reorganizarea administrativă în Principatele Române, despre crearea carantinelor de-a lungul Dunării pentru stoparea molimelor precum ciuma sau holera, despre îmbunătățirile din domeniul sănătății, despre ajustări ale domeniului fiscal, despre recensământul populației, s-au analizat evoluțiile din sfera învățământului și s-au punctat reușitele în ceea ce privește apariția presei, a dezvoltării culturii, dar mai ales s-a evidențiat apariția „primei Constituții” oferite de către Imperiul Rus.

Faptul că toate restructurările din Principatele Române s-au produs în timpul în care acestea se aflau sub ocupația armatelor rusești, fiind guvernate de către un general rus, a oferit multor analiști și istorici prilejul de a atribui Rusiei țariste meritele pentru oferirea „primei Constituții”. Or acceptarea unei astfel de afirmații înseamnă acceptarea unui adevăr trunchiat. Mai mult decât atât, o atare poziționare denotă neglijență și desconsiderare față de eforturile boierilor munteni și moldoveni de a crea un proiect de lege ce fusese gândit între anii 1821–1822, pe care A. D. Xenopol ni-l înfățișează drept „proiectul de Constituție” sau „proiectul cel nou de oblauduire”, al cărui plan conținea „fără îndoială o constituție, în înțelesul obișnuit al cuvântului, adică o întocmire legală a ocârmuirii unui stat”¹.

Este drept că Rusia, nu din motive altruiste, ci mai degrabă egoiste, chiar expansioniste, a depus eforturi pentru a îmbunătăți situația Principatelor Române pe care și le dorea anexate în cel mult zece ani, pentru a avea acces direct la gurile Dunării. Societatea românească avea nevoie de o redresare fundamentală, o reclădire din temelie. Aceasta s-a produs. Doar că, așa cum afirmă Gheorghe Platon, neșansa istorică a fost că Rusia a reprezentat puterea sub supravegherea căreia s-au constituit premisele organizate ale vieții moderne din cele două Principate Române².

După instaurarea protectoratului rusesc, în Principate au fost numiți guvernatori ruși responsabili de activitățile administrative, militare și politice în regiune.

¹ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, volumul XI – *Istoria politică a Țărilor Române dela 1822–1848*, ediția a III-a, revăzută de autor, București, Editura Cartea Românească, București, 1930, p. 28–29.

² Gheorghe Platon, „Repere ale modernizării societății românești în epoca Regulamentului Organic”, „Revista Istorică”, serie nouă, tomul XVI, nr. 1–2, ianuarie–aprilie 2005, p. 43.

Înainte de venirea generalului Pavel Kiseleff, cel mai important conducător al administrației militare rusești în cele două principate în această perioadă, aceste funcții au fost ocupate de Feodor Pahlen, primul guvernator într-o succesiune de trei „președinți plenipotențiar ai Divanelor din Moldova și Valahia” și supervisor oficial al celor două comisii însărcinate cu redactarea „Legilor”, în timpul căruia au început lucrările pentru scrierea unor coduri legislative care ar fi pus bazele Regulamentelor Organice. Feodor Pahlen însă nu a putut face față la situația dificilă din principate, dar, mai ales, nu a putut înfrunța și opri intrigile boierilor.

În februarie 1829, Feodor Pahlen, pentru că nu a reușit să execute cu suficientă asprime toate ordinele privitoare la nevoile armatei, a fost înlocuit cu Piotr Jeltuhin, „tot atât de aprig, pe cât de blând și îndurător se arătase Pahlen”³.

În timpul acestui guvernator s-a evidențiat mult mai clar intenția Imperiului Țarist de a desfășura nu doar activități de protectorat, dar mai mult de expansiune și supunere; Jeltuhin își folosea poziția pentru a manipula procedurile comisiei formate din boierii români, numise proprii săi membri în funcții administrative și redusese la tăcere toată opoziția, exilând toți boierii anti-ruși din principate (incluzând chiar și pe Iancu Văcărescu, membru al Divanului Valahiei, care a combătut metodele sale de guvernare).

Cu țărani era necruțător, în timpul administrației lui înregistrându-se acele exploatări inumane ale populației. Om crud și nemilos, generalul Jeltuhin era interesat doar de executarea ordinelor primite, iar pentru aceasta folosea orice mijloace. „Nu ne pasă de a ști cine fac slujbele, oamenii sau dobitoacele; doar ordinele să fie executate”⁴, era principiul după care se ghida reprezentantul Imperiului Țarist.

Ion Ghica susținea că generalul Jeltuhin și subordonații săi au apărut toate abuzurile și nedreptățile rusești, iar sistemul lor era de a nu asculta nicio plângere, ci de a acuza imediat, pentru a inspira teamă și a face reclamantul să se retragă, de frică să nu pățească ceva și mai rău decât ceea ce pățise inițial⁵.

O atare stare a lucrurilor aducea la disperare poporul român. Asprimea muscălească trebuia să fie oprită, întrucât era în defavoarea Imperiului Rus – țărani au început să fugă din Moldova și Muntenia înspre Transilvania și chiar Basarabia, iar boierii își întorceau din nou fața spre turci și austrieci.

Ca să nu le scape situația de sub control, rușii l-au trimis în Principatele Române pe generalul Kiseleff.

*

Figura generalului Pavel Dimitrievici Kiseleff a suscitat interes nu doar în istoriografia românească, ci și în cea rusească. Personalitate complexă, polivalentă,

³ *Ibidem*, p. 85.

⁴ *Ibidem*, p. 84.

⁵ Chainai G. (Ion Ghica), *Dernière occupation des Principautés danubiennes par la Russie*, Paris, Librairie Militaire de J. Dumaine, 1853, p. 41.

care a câștigat simpatia și încrederea monarhilor pe care i-a slujit (trei fiind țării în timpul cărora și-a desfășurat cariera militară, politică și administrativă) a stârnit de-a lungul timpului păreri contradictorii, ba chiar și controversate referitoare la acțiunile și hotărârile pe care le-a luat. Într-o Rusie a secolelor XVIII–XIX caracterizată mai degrabă de autocrație decât de tendințe liberale⁶, veacul al XIX-lea este, totuși, marcat de apariția unor figuri politice cu o pregătire puternic influențată de școala occidentală, cea franceză în special. Din categoria celor care s-au bucurat de o astfel de formare a fost și generalul P. D. Kiseleff. Punctele de vedere diferite referitoare la cariera sa se datorează faptului că acest devotat om al țarilor, care le împărțea întru totul politica externă (expansionistă și autoritară), a reușit să aducă un suflu nou în ceea ce privește instaurarea unor reforme, mai ales în domeniul administrației publice, dar și în ceea ce privește problema agrară. Pe de o parte P. D. Kiseleff era considerat printre elitele cu viziuni liberale drept un funcționar de stat abil, școlit și progresist în acțiunile sale, iar pe de altă parte, conservatorii cu viziuni monarhice îl considerau a fi un om periculos cu o gândire prea dezlănțuită și care ar fi putut trece cu ușurință de partea revoluționarilor⁷ acelor timpuri. Revoluționarii, la rândul lor, îl vedeau drept un bun acolit al țarului și un asupritor al maselor populare. Cercetătorul rus Roman Rumeașev⁸ spune că în timpul Uniunii Sovietice, despre P. D. Kiseleff s-a scris din două perspective. A existat o

⁶ După domnia țarului Petru I, prin monarhii care au urmat, Rusia a cunoscut o serie de încercări de a se orienta spre iluminismul francez, spre o nouă ordine de tip liberal, care avusesse și susținători, dar și adversari. Martin Sixmith, în lucrarea sa *Rusia – un mileniu de istorie*, București, Editura Humanitas, 2016, p. 115, susține că „Însăși Ecaterina cea Mare fusese atrasă de idealurile liberale”, dar că după moartea acesteia, la tron a venit fiul ei, Pavel I, care „nu acceptase Iluminismul sau reforma. Nutrea un dispreț visceral față de mama sa. A întors multe dintre reformele pe care aceasta se învoise să le introducă. [...], a anulat libertățile civile oferite aristocrației, a întărit șerbia și a reintrodus pedepsele corporale, inclusiv biciuirea, arderea cu fierul roșu și creșterea nărilor. Era o întoarcere la răzbușătorul stat autocratic.” Pavel D. Kiseleff își va desfășura activitatea și în perioada țarului Alexandru I, fiul lui Pavel I și nepotul Ecaterinei cea Mare. Despre acest țar Martin Sixmith spune că a fost un monarh „în sufletul căruia se va înfiripa conflictul dintre convingerile liberale din tinerețea Ecaterinei (lângă care Alexandru I își petrecuse copilăria) și conservatorismul reacționar al lui Pavel I. Iar acest conflict îi va caracteriza întreaga domnie. A fost un exemplu clasic de domnie cu două jumătăți distincte”. *Ibidem*, p. 116. O dualitate de comportament și de pendulare în a se ralia fie liberalismului, fie conservatorismului se va observa și la Pavel D. Kiseleff.

⁷ Martin Sixmith susține în cartea sa *Rusia – un mileniu de istorie* că revoluționarii erau militarii veterani din campaniile duse împotriva Franței (1813–1814), care reușise să alcătuiască în interiorul armatei rusești niște „celule liberale” după ce fuseseră în Franța, acolo unde „experiența libertății și a prosperității le-a rămas vie și după ce s-au întors acasă și i-a făcut pe mulți dintre ei să se întrebe de ce nu s-ar putea bucura și țara lor de aceleași beneficii”. Acești veterani „vor rămâne în istoria Rusiei sub numele de decembriști, lăsând o moștenire care va inspira generațiile viitoare în lupta împotriva autocrației și represiunii. [...] Cererile lor minime erau introducerea unei monarhii constituționale și abolirea șerbiei. Mulți dintre ei doreau mai mult decât atât. Inspirați în parte de revolta coloniilor americane împotriva Coroanei britanice, aceștia erau hotărâți să militeze pentru sfârșitul țarismului, pentru republică și împărțirea pământului către popor.” *Ibidem*, p. 124, 126–127.

⁸ Roman Alexandrovici Rumeașev, *Voennaia i gosudarstvenaia deiatel'nost' Pavla Dmitrievicia Kiseliiova: 1805–1862* (Activitatea militară și de stat a lui Pavel Dimitrievici Kiseleff: 1805–1862), teză de doctorat susținută la Universitatea Militară din Moscova, Domeniul Istorie Națională, susținere publică 2009, Moscova, manuscris, informații din prezentarea generală a tezei de doctorat, p. 3.

tagmă de istorici care au văzut în generalul rus un om care a depus multe eforturi pentru a înfăptui o serie de lucruri bune mai ales când a deținut funcții de stat, dar a fost și o tabără de analiști care au susținut că acest personaj istoric a fost un monarhist convins, iar scopul lui nu ar fi fost revigorarea și înfăptuirea bunăstării tuturor păturilor sociale, ci, mai degrabă, tendința de a ajusta parcursul monarhiei la nevoile care se iveau în acea perioadă, evitând în acest mod căderea regalității.

Se adeverește că activitatea și figura lui P. D. Kiseleff a fost pe larg analizată atât în timpul vieții sale, atunci fiind în centrul atenției datorită pozițiilor înalte pe care le-a ocupat și a simpatiei de care s-a bucurat din partea țarilor ruși, cât și după moartea sa, când a lăsat în urma lui o serie de reforme (nu toate de bun augur, cum se va dovedi ulterior). Mai mult decât atât, reverberațiile personalității lui produc teren bun de cercetare și în prezent, curiozitatea istorică fiind stârnită și alimentată de dorința de a înțelege mai bine cine a fost totuși P. D. Kiseleff, știut fiind faptul că potențialul și puterile unui om cu un caracter puternic, cu trăsături și daruri mai numeroase decât marea majoritate a celorlalți muritori, nu pot fi evaluate și descoperite în totalitate.

Pentru poporul rus a contat în toate timpurile să aibă modele pe care să le urmeze și pe care să le glorifice până a le oferi un statut de super-erou. Nici Pavel Kiseleff nu a fost lipsit de această haină a grandorii. El a fost considerat în epocă drept un fiu credincios și fidel patriei pe care a slujit-o, distingându-se prin abilități militare de excepție în calitate de ofițer curajos, de comandant, de general, dar și de organizator al unităților militare pe care le-a condus. De aceea, a fost dat de multe ori drept exemplu demn de urmat.

Nu contestăm valoarea și rolul pe care l-a jucat Pavel Kiseleff în Rusia care se confrunta cu tulburări și schimbări interne, la care *volens-nolens* generalul a contribuit în măsura puterilor sale. Nu punem la îndoială nici pregătirea sa militară pe care a început-o din fragedă tinerețe și pe care a desăvârșit-o până la bătrânețe. Nu există teme moral de a-l discredita sau a-l pune într-o lumină obscură pe acest zelos om politic și diplomat al vremurilor sale. Totuși, nu putem să nu ne întrebăm care a fost rolul, dar mai ales intențiile sale referitoare la parcursul istoric al Principatelor Române într-o perioadă când numeroase și esențiale schimbări aveau să se petreacă în (și cu) Moldova și Valahia. Cine a fost Pavel Kiseleff pentru români? De ce se vorbește și în prezent despre cel care a pretins să își asume rolul de reformator al celor două principate? Care a fost politica țării pe care o reprezenta, dar și năzuințele personale ale viitorului președinte plenipotențiar? Cum se explică această râvnă de a moderniza niște teritorii care, aparent, erau încă foarte mult și adânc ancorate într-o orânduire de tip feudal, cu puternice rădăcini și influențe turcești, dar și grecești? La ce se aștepta și care era scopul final al unei opere care se dorea a fi pe deplin progresistă, dar care avea să se transforme în una majoritar expansionistă și asupritoare (fără a exclude, desigur, rezultatele reale referitoare la reformarea multor ramuri și domenii din ambele principate)?

Sfârșitul anului 1826 și anul 1827 l-au găsit pe viitorul general Kiseleff în plină pregătire pentru războiul împotriva Turciei. Pentru o analiză mai amănunțită a planului de acțiuni militare pe care îl întocmise, Pavel Kiseleff a fost chemat la Curtea imperială în luna martie a anului 1828, unde mai bine de o lună de zile a lucrat împreună cu țarul Nicolae I, cu feldmareșalul Diebici și cu cancelarul Karl Nesselrode la elaborarea ultimelor detalii de război. La data de 8 aprilie, general-aghiotantul Pavel Kiseleff s-a întors la Tulcin, iar la data de 12 aprilie cartierul general al armatei a 2-a rusești a părăsit această regiune, pentru că la data de 14 aprilie 1828 a început războiul ruso-turc. În timpul acestei conflagrații, la data de 27 mai, lui Pavel Kiseleff i s-a acordat gradul de locotenent-general, iar el nu a prețuit să se implice cu trup și suflet în războiul în care a avut pentru ultima dată șansa de a aplica toate cunoștințele și abilitățile militare pe care le-a obținut pe parcursul anilor.

Confruntarea ruso-turcă din aprilie 1828 până în septembrie 1829 s-a încheiat cu rezultate dezastruoase pentru Imperiul Otoman. În a doua campanie, oastea rusească trecea Balcanii și se apropia de Constantinopol.

Iată de ce, la data de 14 septembrie, pentru a opri armata rusească, Turcia a semnat cu inamicul său Tratatul de la Adrianopol (Pacea de la Adrianopol). Similar celorlalte convenții și înțelegeri între cele două puteri, și Tratatul de la Adrianopol a fost însoțit de un act deosebit anexat. Acesta se referea exclusiv la situația Principatelor Române și stipula următoarele: autonomia desăvârșită a celor două Principate; un tribut moderat fixat variabil; domni pământeni aleși pe viață; evacuarea de către turci a cetățitorilor de pe malul stâng al Dunării și a teritoriilor aferente ale acestor cetăți; libertatea comerțului și a navigației; alcătuirea de către organele pământene a unor regulamente de ocârmuire lăuntrică; armata rusească avea să evacueze Principatele Române după achitarea de către Poartă a indemnizației de război impusă de Rusia.

Principatele Române deveneau, de fapt, niște „gubernii rusești”. Acestea fuseseră ocupate de către armatele Imperiului Rus încă din anul 1828, înainte de începerea războiului. Toate cheltuielile și resursele necesare pentru întreținerea armatei rusești se făceau din rezervele populației moldo-valahe.

De la 1774 până în anul 1828 Țările Române au fost secătuite atât de birurile și dările către turci, cât și de sumele enorme pe care trebuiau să le aloce armatei ruse, pentru faptul că aceasta le „proteja” și le ocupa teritoriile în timpul tuturor războaielor duse împotriva Imperiului Otoman.

Pierderile armatei rusești au fost enorme după războiul din anul 1828, din cauza bolilor, a dezorganizării serviciului sanitar și a celui de intendență, după cum relata un ofițer francez din Sankt-Petersburg, a cărui scrisoare a fost publicată în *Revue historique*⁹.

⁹ Ioan C. Filitti, *Principatele Române de la 1828 la 1834. Ocupația Rusească și Regulamentul Organic*, Fundația „Regele Ferdinand I”, București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, I. E. Torouțiu, 1934, p. 27-28.

Toate pagubele trebuiau să fie asumate și recuperate de către populația Principatelor, care în acel an a fost năpăstuită nu doar de către armata rusească, ci și de „o ciumă altoită, care secera oamenii cu miile, și o boală de vite care reduce numărul lor la mai puțin de o pătrime”¹⁰.

Comportamentul dur al rușilor a fost însă factorul care i-a făcut pe români să înțeleagă cine venea să îi protejeze; românii, așa cum spune A. D. Xenopol, „începuse a-i cunoaște pe ruși în adevărata lor fire, vedeau în ei niște asupritori cel puțin tot atât de primejdioși ca și turcii [...], pe care nu iubirea și comunitatea religiei îi împingea a se face, cu sau fără voie, apărătorii Românilor, ci numai cât propriul lor interes și dorința lor de dominare, de întindere și de cucerire”¹¹.

Pentru Imperiul Rus, haosul care începea să se instaleze în Țările Românești era încă un prilej de a scoate foloase. Trebuia ca o mare putere să intervină și să aducă bunăstarea dorită. Era nevoie ca Principatele Române să treacă la o așezare de tip occidental, așa după cum Rusia se angajase în fața Franței și Angliei.

Mai mult decât atât, așa cum se prevedea în Convenția de la Akerman, întărită și prin prevederile Tratatului de la Adrianopol, era necesar ca Moldova și Țara Românească să aibă niște regulamente de „ocârmuire lăuntrică”.

Responsabili de supravegherea întocmirii unor astfel de acte legislative erau generalii ruși. Toată administrația și afacerile interne ale Principatelor Române treceau în mâinile unor militari docili politicii întocmite și urmate de țarul Nicolae I. Turcia se vedea în imposibilitatea de a mai interveni direct în aceste teritorii.

Drept gaj pentru suma de bani pe care Poarta trebuia să o plătească, Rusia se considera îndreptățită de a ocupa timp de zece ani Principatele Române, ocupare ce s-ar fi prelungit până la achitarea integrală a datoriei de către turci.

Consulii englezi catalogau Tratatul de la Adrianopol drept o capcană, întrucât acesta, prin modul în care au fost întocmite prevederile, mai ales obligațiile Porții, „nu se potrivește cu spiritul împăciuitoare manifestat de țară în diferite rânduri, iar prelungirea ocupației rusești în Rumelia cu 6–8 luni după încheierea păcii, iar în principate pe un termen de zece ani, înseamnă pierderea acestora pentru totdeauna de către Turcia”¹².

Temerile pentru acapararea definitivă de către ruși a Principatelor Române și le-a exprimat și cancelarul austriac Metternich, opinând că „ocuparea Principatelor Române pe timp de zece ani, era totuna cu alipirea lor de către Rusia, pentru că oricine cunoaște politica moscovită nu poate crede că după o atât de lungă ocupație Rusia va consimți la evacuare”¹³.

*

Sosirea în Principatele Române a generalului Pavel D. Kiseleff la 14/27 noiembrie 1829 a fost hotărâtă de feldmareșalul Diebici. Din acest moment, începea o

¹⁰ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 83.

¹¹ *Ibidem*, p. 83.

¹² Ioan C. Filitti, *op. cit.*, p. 15.

¹³ *Ibidem*, p. 16.

nouă etapă în viața generalului Pavel Kiseleff. Corespondența dintre viitorul președinte plenipotențiar al Moldovei și al Țării Românești și feldmareșalul Diebici¹⁴ denotă că generalul rus, obosit după mai multe războaie, ar fi dorit să își ia concediu pentru a se recupera. Ordinul venit de la țară, însă a fost altul. Iată ce îi scria P. D. Kiseleff contelui Zacarevski:

„[...] Din cauza stării critice a sănătății mele și după o perioadă mai îndelungată de lupte, am sperat că aș fi putut să mă odihnesc un an sau doi. Dar tocmai atunci am primit de la contele Diebici un ordin și mai multe scrisori prin care mi se spunea că majestatea sa împăratul vrea neapărat ca eu să rămân în principate pentru a combate flagelul ciumei, al holerei și pentru a face ordine printre pungașii locali, dar și printre ai noștri. Acest lucru era important și pentru contele Diebici. Eu am îndeplinit voia țarului, deși împotriva voinței mele, și am preluat conducerea principatelor. Trebuie să îți mărturisesc că nu mă așteptam să mă confrunt cu atâta dezordine și haos în interiorul conducerii de aici. Din luna iulie Jeltuhin nu s-a mai ocupat de treburile acestor teritorii și, în general, cred că el nu a reușit să intuiască și să simtă modul de a fi al oamenilor de aici și caracteristicile ținuturilor care i-au fost încredințate. El a condus principatele ca pe niște gubernii, determinându-i pe toți să i se împotrivescă. În plus, aproape toți ceilalți reprezentanți ai conducerii, fără excepție sau cu mici excepții, iau mită, ba chiar fură fără a se rușina. Atunci când am sosit aici, am observat că atât funcționarii mai sus puși, cât și cei de ranguri inferioare au un singur scop, cel de a se opune instaurării ordinii și organizării sistematice”.

(„[...] по крайне расстроенному здоровью и после деятельной и тягостной службы, надеясь год или два отдохнуть, как вдруг граф Дибичь предписаниям и письмами уверил меня, что Государю непременно угодно – и для него, графа Дибича, необходимо – чтобы остался я в княжествах для борьбы с лихорадкою, чумою и плутами здешнего края и нашими.

Я волю царскую исполнил и хотя против желания, но остался и вступил в управление княжествам, но признаюсь тебе что предвидеть не мог тот беспорядок, тот хаос, в коем нашел здешнее управление; с июня месяца Желтухин делами почти не занимался и вообще, кажется не постиг характер места, ему доверенного, вознамерился княжествами управлять, как губернию и противопоставил себе все и всех. Присовокупи к сему, что остальные лица все, можно сказать, без изъятия – или с малым весьма изъятием – берут взятки, а иная грабят бесстыдно, и что с приезда моего, я заметил во всех старших и младших одну цель, одно желание – затмить истину и поперечить всему, что клонится к введению порядка и систематического порядка”)¹⁵.

¹⁴ Corespondența dintre generalul P. D. Kiseleff și feldmareșalul Diebici a fost publicată de A. P. Zabolotsky-Desiatovsky, *Граф П. Д. Киселев и его время. Материалы для истории Императоров Александра I, Николая I и Александра II* (Contele P. D. Kiseleff și timpul său. Materiale pentru istoria țarilor Alexandru I, Nicolae I și Alexandru al II-lea), vol. I, Sankt-Petersburg, Tipografia M. M. Stasiulievich, 1882, p. 272–273.

¹⁵ *Ibidem*, p. 337–338.

Despre sosirea generalului Pavel Kiseleff în Principatele Române relatează consulul francez Hugot, într-un raport către consulul Jules de Polignac, la data de 27 noiembrie 1829:

„La data de 23 a acestei luni, generalul Kiseleff, președintele plenipotențiar al Divanurilor, a sosit în acest oraș și s-a stabilit în cartierul vechi, la domnul Meitani. În zilele imediat următoare, el nu a dorit să primească pe nimeni, nici nu a ieșit din apartamentul său. Ieri el a fost la masă la Mitropolie, iar de acolo a mers pentru a vizita Divanurile. Într-un discurs adresat boierilor, el le-a recomandat să dea dovadă de iubire de patrie și le-a spus, printre altele, că administrația rusească în principate nu este decât provizorie și că valahii nu au decât să fie mândri de a fi sub protecția Rusiei, îndemnându-i, totodată, să fie capabili de a-și conduce țările lor.”

(„Le 23 de ce mois, le Général Kiseleff, président plénipotentiaire des Divans, est arrivé dans cette ville, et il a été se loger dans son ancien quartier, chez M. Meitani. Le lendemain et le surlendemain il n'a voulu recevoir personne, ni sortir de son appartement. Hier il a été entendre la messe à la Métropole et de là il s'est rendu au Divan. Dans un discours adressé aux Boyards il leur a recommandé l'amour de la patrie, et leur a dit, entres autres, que le Gouvernement Russe dans les principautés n'est que provisoire, et que les Valaques n'ont qu'a se montrer dignes de la protection de Russie, et capables de gouverner leur pays.”)

În primul său discurs în calitate de președinte plenipotențiar ținut în fața boierilor, Pavel Kiseleff l-a elogiat pe țar și le-a spus boierilor că grațitudinea lor față de acest gest al monarhului rus, cel de a le oferi protectoratul și șansa de a pune începutul unei administrații ce i-ar fi scăpat de haos, ar trebui să fie nemăsurată¹⁶.

Această linie laudativă a discursului lui Kiseleff s-a păstrat de-a lungul șederii sale în Principate, amintindu-le boierilor mereu despre binefacerile Curții protectoare și despre contribuția acesteia de a le fi dăruit „slobozenia pământului Moldavo-Românesc, o administrație din lăuntru neatârnată și cu slobozenia negoțului, care hărăzește toate acelea ce pot face un stat fericit și înflorit”¹⁷.

Cu toate că generalul Kiseleff s-a împotrivit deciziei de a prelua funcția de președinte plenipotențiar al Principatelor Române, odată sosit aici nu a pregetat să

¹⁶ Raportul consulului francez Hugot către consulul Jules de Polignac, din 27 noiembrie 1829, a fost publicat de Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, editat sub auspiciile Ministerului Culturii și al Instrucțiunii și ale Academiei Române, volumul XVII – *Corespondența diplomatică și rapoarte consulare franceze (1825–1846)*, publicate după copiile Academiei Române de Nerva Hodoș, București, Editura Institutului de Arte Grafice Carol Göbl, 1913, documentul CCLIX, p. 230-231.

¹⁷ Fragment, din discursul generalului Pavel Kiseleff intitulat „Cuvânt rostit la deschiderea obștești extraordinare Adunări a Moldovei în 8 mai 1831, de Excelența Sa Domnul P. de Kiseleff, împlutnicitul prezident al divanurilor Moldovei și Țării Românești, ghegeneral-leutenant [locotenent-general] și ghegeneral-adiotant [general-aghioțant] al Majestății Sale Împăratului a toată Rosia, cavalier al mai multor ordine”, publicat de Teodor Codrescu, *Uricarul – cuprinzătoriu de hrisoave, anaforale și alte acte din suta a XVII^a și XIX^a*, supliment al „Jurnalului Zimbru”, redactor Teodor Codrescu, partea I, Iași, Tipografia Buciumului Român, 1852, p. 212-215.

se ocupe serios de treburile administrative. Kiseleff s-a dovedit a fi un zelos organizator, în comparație cu precursorii săi.

Mai mult decât atât, în cadrul aceluiași discurs inaugural, le-a spus boierilor că el își propune și de fapt chiar este „opusul predecesorilor mei, cu ale căror maniere nu am fost de acord niciodată. Eu nu vreau să contribui la denigrarea numelui de rus”¹⁸.

Ulterior, îi mărturisea aceluiași conte Zacarevski că și-a propus și a reușit încă de la bun început să se implice în îmbunătățirea condițiilor din lazaretele unde erau bolnavii de ciumă, apoi a dat ordin să se ia măsuri împotriva ciumei pe tot teritoriul Principatelor Române. A instituit carantinele pe Dunăre, o acțiune nu doar cu scop profilactic, ci și cu un caracter strategic. Carantinele erau foarte minuțios monitorizate de către militarii ruși, astfel încât orice încercare de-a turcilor de a iniția vreun plan de atac era blocată de la bun început. Între timp, președintele plenipotențiar a scăzut prețurile la produsele alimentare, pentru că foametea se instalase rapid în aceste ținuturi.

Pe viitor voia să reglementeze și să facă ordine în ceea ce privește situația jalnică a țăranilor. Totuși, pentru Principatele Române toate încercările lui Kiseleff de a ameliora regresul țăranimii clăcașe au eșuat, multe obstacole neputând fi înlăturate din cauza boierilor din ce în ce mai avizi, dar și pentru că referitor la această problemă nu s-au putut modifica articolele din Regulamentele Organice ce stipulau îndatoririle țăranilor față de proprietarii de pământ, așa cum s-a procedat, de exemplu, în chestiunile politice, atunci când un articol adițional secret a fost adăugat ulterior la ambele Regulamente Organice, fără ca boierii care au semnat actele legislative să fi fost înștiințați. Nu se mai putea interveni și pentru țărani.

Ioan C. Filitti menționează că președintele plenipotențiar rus i-a scris ambasadorului rus la Constantinopol și i-a relatat dorința de a face unele corecturi la Regulamentele Organice, dar că totodată el nu putea depăși limitele acestuia, întrucât s-ar striga împotriva „barbariei moscovite”¹⁹. Deși, atunci când a fost vorba despre politica de expansiune a Rusiei, ambasadorii ruși la Constantinopol au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a adăuga sau pentru a modifica articolele de interes.

Ceea ce a izbutit, însă, să îmbunătățească generalul rus a ținut de administrarea orașelor, de dotarea acestora cu o infrastructură, ameliorând starea drumurilor, a podurilor, a căilor de comunicație care trebuiau să faciliteze comerțul și circulația mărfurilor, întrucât cerealele destinate exportului erau transportate de care cu boi până în porturile dunărene. Așa cum menționează Anastasie Iordache²⁰, în principalele orașe s-au pavat străzi, s-au efectuat lucrări de iluminat, de aducerea apei, s-au cumpărat pompe de apă pentru stingerea incendiilor, s-au construit școli, închisori, cazărmi, primării.

¹⁸ *Ibidem*, p. 230–231.

¹⁹ Ioan C. Filitti, *op. cit.*, p. 243–244.

²⁰ Anastasie Iordache, *Principatele Române în epoca modernă*, volumul II – *Administrația regulamentară și tanziția la statul de drept (1831–1859)*, București, Editura Albatros, 1998, p. 82–85.

Poliția și jandarmeria au fost din temelii restructurate, întrucât până la sosirea generalului Kiseleff acest serviciu public era extrem de viciat. Cătanele, subordonate unui spătar în Muntenia și unui hatman în Moldova, erau responsabile de asigurarea ordinii publice, dar nu erau plătite pentru aceasta, ci aveau dreptul de a lua a zecea parte din lucrurile confiscate de la hoți²¹. Astfel, acești soldați erau cointeresați să existe cât mai mulți tâlhari, pentru a-și spori folosul. Toate posturile din cadrul „parodiei de poliție”²² erau cumpărate cu bani mulți. Conform datelor publicate în *Uricarul*²³ spătarul sau hatmanul vindeau posturile de *polcovnici* (colonei) și căpitani cu 15.000–20.000 de lei. Aceștia la rândul lor vindeau posturile mai mici, iar cătanele însele trebuiau să plătească dreptul lor de a sluji cu câte 7 lei pe lună.

Reformând instituția poliției, generalul Kiseleff a înființat o strajă pământeană. Aceasta avea obligația de a putea asigura ordinea publică, dar și de a-i oferi conducerii celor două principate mai multă autoritate. În Moldova straja pământeană era alcătuită din 1.096 de oameni, iar în Muntenia din 4.587 de oameni. Interesul președintelui plenipotențiar de a avea o astfel de structură era deosebit de sporit, întrucât, cel care mai întâi de toate era un militar bine organizat și dedicat cauzei soldățești – căci, în timpul războiului ruso-turc desfășurat între anii 1828–1829, generalul Kiseleff a executat funcția de șef al Statului Major al armatei a 2-a, dar și aceea de comandant al unui detașament militar separat²⁴ – dorea ca și în Țările Române să existe „un sâmbure al unei puteri militare, care ar putea fi întrebuințată împotriva Turciei în războaiele viitoare”²⁵.

Mai multe ordine date de P. D. Kiseleff pentru organizarea străjii pământene, care scot în evidență atenția acestuia la toate detaliile și dorința ca lucrurile să meargă bine în acest sector, au fost descoperite în cadrul Arhivelor Naționale din București²⁶.

De exemplu, în documentul nr. 11 din 22 martie 1833²⁷, P. D. Kiseleff îl înștiința pe spătarul Ghica despre înlăturarea din post a comandantului de pluton, Luca, pentru neîndeplinirea obligațiilor și pentru puțina înfăptuire a datoriilor unui militar.

²¹ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 90.

²² *Ibidem*, p. 90.

²³ Teodor Codrescu, *Uricarul – cuprinzătoriu de hrisoave, anaforale și alte acte din suta a XVII^a și XIX^a*, supliment al „Jurnalului Zimbru”, partea X, Iași, Tipografia Buciumului Român, 1887, p. 283.

²⁴ F. V. Bulgarin, *Картина войны России с Турцией в царствование императора Николая I* (Descrierea războiului dintre Rusia și Turcia în timpul domniei țarului Nicolai I), Sankt-Petersburg, Tipografia „N. Grecia”, 1830, p. 143–182.

²⁵ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 90.

²⁶ Documentele de arhivă de la București au fost analizate în cadrul unei deplasări de documentare (2015), în grantul CNCS-UEFISCDI, PN-II-ID-PCE-2011-3-0064, titlul proiectului: „Armatele Imperiale și României. Mărturii militare secrete din arhivele rusești și austriece (1848–1849)”, director de grant Ela Cosma.

²⁷ Ordinul generalului P. D. Kiseleff nr. 11 din 22 martie 1833 se află în: Arhivele Naționale din București, Direcția Arhive Naționale, Direcția Arhive Istoric-Centrale, Sertarul Arhive Feudale, Personale și Colective, Fondul de documente al Ministerului de Război, Administrația Centrală, Secția I și Secția II, Dosarul 43/1833, fila 27.

Iar într-un alt document mai amplu, generalul oferea o serie de instrucțiuni la amplasarea unui lagăr militar. El își instruia subalternii despre cum ar trebui să se alimenteze, de unde să facă rost de lemne de foc, când ar trebui să se întoarcă în lagărul militar și pe cine ar trebui să anunțe despre sosirea lor. În total, documentul²⁸ conține 19 instrucțiuni.

În ordinul nr. 49 din 7 decembrie 1833, generalul P. D. Kiseleff își anunța intenția de a reorganiza miliția, punând accentul pe necesitatea existenței unor ranguri egale în interiorul acestui departament²⁹.

Toate ordinele generalului denotă o atenție deosebită pentru bunul mers al lucrurilor, dar și intenția de a se afirma ca un conducător mai aspru și mai rigid în ceea ce privește atribuțiile sale militare și administrative.

Alte măsuri administrative instituite odată cu Regulamentele Organice țin de înființarea pentru prima dată a unei contabilități sistematice și regulate, care trebuia să țină sub control toate acțiunile întreprinse de angajații în noile structuri și instituții ce luau ființă. S-au pus bazele pentru dreptul de a avea o pensie după niște criterii exacte și forme fixe, iar nu după cum ar fi hotărât în mod arbitrar domniilor Țărilor Românești.

Sub controlul Statului s-au așezat sistemul educațional și sistemul sănătății. În cadrul celui din urmă s-au adoptat măsuri pentru alcătuirea unui corp de medici, responsabil pentru instituirea unui comitet sanitar, care să supravegheze și să fie responsabil de îngrijirea sănătății și a igienei publice.

Tot în sfera sănătății s-au emis ordine pentru elaborarea unui regulament al farmaciilor, care prevedea respectarea tuturor normelor necesare pentru ca medicamentele să fie vândute în condiții bune.

Deoarece atunci când generalul Kiseleff a sosit în Principatele Române aici bântuia ciuma, ulterior și holera, el a prevăzut pentru orașe mai multe dispoziții în ceea ce privește curățenia și păstrarea igienei, dar și niște reguli clare referitoare la îngroparea morților.

S-a reglementat serviciul moașelor și cel al copiilor găsiți.

În ceea ce privește orașele, s-au construit clădiri noi, s-au înfrumusețat târgurile. În această perioadă, se constată o preocupare aparte pentru executarea pavajelor străzilor, care încep să fie construite bombat (convex), în așa fel încât drenarea apei să se facă pe laturi și nu prin partea centrală (concav). Prin asemenea măsuri, au dispărut ulițele și fundăturile care dădeau un aspect urât orașului³⁰.

Regimul închisorilor a fost foarte atent alcătuit și orânduit.

²⁸ *Instrucțiuni pentru conducerea lagărului militar*, în: Arhivele Naționale din București, Fondul de documente al Ministerului de Război, Administrația Centrală, Secția I și Secția II, Dosarul 43/1833, filele 34–36.

²⁹ Ordinul nr. 49 din 7 decembrie 1833, în: Arhivele Naționale din București, Fondul de documente al Ministerului de Război, Administrația Centrală, Secția I și Secția II, Dosarul 43/1833, filele 100–103.

³⁰ George Potra, *Din Bucureștii de ieri*, vol. 1, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1990, p. 229. *Apud* Anastasie Iordache, *op. cit.*, p. 51.

Sub guvernarea lui Kiseleff s-au instituit actele stării civile, iar pentru a avea o situație clară a populației, s-a realizat un recensământ, ce a încadrat fiecare locuitor categoriei cărei îi aparținea cu adevărat³¹.

Și serviciile de poștă au fost reorganizate în totalitate. Pentru circulația rapidă a corespondenței, pentru ajungerea rapoartelor și a ordinelor din Rusia trebuia ca acest serviciu să fie extrem de eficient. În acest scop, s-a înființat un serviciu de diligență din București, de 2 ori pe săptămână pe rutele Craiova-Câineni și Brăila-Galați-Focșani. Cel care a înființat acest serviciu în anul 1832 a fost baronul Cristofor Sachelarie, căruia în anul 1829, prin licitație, i s-a dat în antrepriză, pe timp de 3 ani, poșta Moldovei³².

Toate aspectele administrative, care au fost îmbunătățite în Principate grație activității generalului Pavel Kiseleff, sunt desigur remarcabile, contribuind la înlăturarea haosului și a neorânduiei din majoritatea domeniilor.

Implicarea și seriozitatea reprezentantului Imperiului Rus l-au determinat pe A. D. Xenopol să îl caracterizeze ca fiind un „spirit practic” și având „o adâncă cunoștință în arta de a legifera”³³.

Se pare că aceasta a fost partea obiectivă urmărită de Rusia, cea care se referă la restructurarea Moldovei și a Munteniei pentru a crea cadrul potrivit de legiferare și de manipulare prin intermediul noilor instituții, astfel încât să existe un model de conducere, un set de măsuri pozitive, reformatoare, prin organizarea în așa mod a structurilor de Stat, astfel încât acestea să depindă tot mai mult de puterea protectoare.

Însă fiecare acțiune pe care Rusia pretindea că o efectuează pentru binele Principatelor Române ascundea în spate intenția de a prelua vechile provincii turcești și de a le schimba în niște anexe ale Imperiului Țarist. Rusia își dorea un instrument de manipulare și de supunere a Principatelor Române.

După ocuparea acestora în anul 1829, generalul Kiseleff a continuat lucrarea predecesorului său Jeltuhin. Una dintre preocupările lui majore era elaborarea unui regulament de ocârmuire.

Scopul unui astfel de așezământ, care ar fi trebuit, mai întâi de toate, să fie un obiectiv atins în fața țărilor din Europa, era pentru Imperiul Rus de a-și asigura o influență extrem de puternică asupra mesurilor lucrurilor în Principatele Române. Oferindu-le posibilitatea de a accede la un sistem constituțional de tip european, unul care să fie inspirat din cel francez, Moldova și Valahia trebuiau să pună un început cu totul nou în ceea ce privește legiferarea. Totuși, Rusia nu putea fi atât de generoasă încât să le dea deplina libertate în gândirea și structurarea acestor

³¹ Anastasie Iordache, *op. cit.*, p. 49. Datele referitoare la prevederile Regulamentelor Organice și la ceea ce s-a instituit după intrarea acestora în vigoare au fost preluate din mai multe surse, din mai mulți autori care au scris despre această perioadă, printre care A. D. Xenopol, Ioan C. Filitti, Anastasie Iordache, Gheorghe Platon.

³² Alexandru Cebuc, Călin Mocanu, *Din istoria transportului de călători în România*, București, Editura Științifică, 1967, p. 26. *Apud* Anastasie Iordache, *op. cit.*, p. 53.

³³ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 100.

documente hotărâtoare atât pentru Țările Românești, cât și pentru Rusia, care trebuia să aibă pârghii pentru a imprima cursul dorit de această putere protectoare atât în timpul ocupației, cât și după evacuarea acestor teritorii strategice.

Chiar de la începutul desfășurării lucrărilor de alcătuire a primelor capitole ale Regulamentelor Organice, Rusia a știut să accentueze importanța și stringența respectării instrucțiunilor pe care le-a elaborat, subliniind următoarele:

„[...] Credem că acest comitet de lucru [comitetul celor opt boieri care au lucrat asupra scrierii Regulamentelor Organice] este pe deplin conștient de importanța misiunii lui și, ținând cont de aceasta, va dubla eforturile sale pentru a alcătui toate capitolele Regulamentului într-o așa manieră, astfel încât acesta, atunci când va fi pus în aplicare, să corespundă și să răspundă intențiilor tutelare ale Curții protectoare”.

(„[...] par ce premier travail du Comité, qu’il est pénétré de l’importance de sa tâche et qu’il redublera d’efforts pour confectionner toutes les parties du règlement, en les coordonnant, de manière à ce qu’il puisse répondre dans son exécution aux intentions tutélaires de la Cour protectrice”.)

Fragmentul citat provine dintr-o scrisoare, datată în 24 martie 1830, care este semnată de cancelarul Nesselrode și este adresată generalului P. D. Kiseleff. Scrisoarea conține remarcile ministerului rus asupra celor două capitole ale Regulamentelor Organice întocmite sub supravegherea generalului Jeltuhin. De asemenea, cancelarul îi mai transmitea generalului Kiseleff ordinele din partea țarului referitoare la călătoria la Sankt-Petersburg a secretarului de stat actual, Minciaky, și a doi boieri din comitetul special. Scrisoarea în limba franceză este însoțită de rezumatul: *Dépêche de M^r le Vice Chancelier pour transmettre les remarques du Ministère sur les deux premiers chapitres du Règlement et communiquer les ordres de l’Empereur relativement au voyage à St. Petersburg du Conseiller d’Etat actuel Minciaky et des deux boyards du Comité Spécial*.³⁴

Având un asemenea plan, Rusia trebuia să determine ca Regulamentele Organice să fie alcătuite în așa fel încât să blocheze instituțiile Statului, să le facă

³⁴ Fragment dintr-o scrisoare a cancelarului Nesselrode adresată generalului P. D. Kiseleff, la data de 24 martie 1830. Transcrierea și traducerea documentului a fost realizată de Tatiana Onilov. Scrisoarea se află în: Arhiva Istorică din Sankt-Petersburg, Fondul de documente 958 (Generalul Pavel Dimitrievici Kiseleff – 1788–1872 – președinte plenipotențiar al divanurilor Principatelor Moldova și Valahia în perioada 1829–1834, ministru al Averilor de Stat în perioada 1837–1857 și ambasador în Franța în perioada 1856–1862), Opus 1, Dosarul 623, filele 8–11. Fondul respectiv a fost analizat în cadrul unei deplasări de documentare, efectuate în perioada 8–12 iunie 2015 la Arhiva Istorică din Sankt-Petersburg, în cadrul grantului amintit mai sus. Atunci am avut ocazia și posibilitatea de a cerceta câteva dosare ce conțin acte referitoare la activitatea generalului Pavel D. Kiseleff în Principatele Române. În principal, aceste acte conțin ordine pe care Nesselrode i le-a transmis lui Kiseleff din partea țarului Nicolae. Pe unele din aceste documente era scris „secret”. Copiile câtorva documente de arhivă mi-au fost trimise de angajații Arhivei Istorice din Sankt-Petersburg. Documentele petersburgheze au ajuns la Cluj într-o perioadă de aproape șase luni, fiindu-mi transmise prin poștă, în format electronic. Toate documentele analizate în arhiva petersburgheză fac parte din Fondul 958, Opus 1, Dosarul 623, filele 8–11, 95-99, 99–102, 106–109; Dosarul 626, filele 1-3.

direct dependente de Curtea de la Petersburg. Era important ca rușii să îi poată supune pe boieri – pătura socială, elita din Principatele Române, care la acel moment era în mare parte preocupată de propriile privilegii.

Paralizând activitatea boierilor, rușii puteau intra direct în acțiune, miza fiind cea de a avea toată libertatea în a alege domnitorii, deoarece, așa cum spune I. C. Filitti, „chestiunea alegerii Domnilor era, atât în ochii Rusiei, cât și ai boierilor, una din cele mai însemnate”³⁵.

Pentru ruși implicarea în desemnarea candidaturii potrivite care să le fie obedientă însemna posibilitatea de a „dirigui”, astfel încât să își asigure politica de expansiune, iar pentru boieri alegerea unui domn pământean reprezenta mai întâi de toate găsirea aceluia care să le împărtășească interesele (mai ales financiare) și care să le acorde mai multe privilegii, iar în al doilea rând acesta era un act de emancipare, de încercare de a face pași mărunți spre realizarea dezideratului național.

Tensiunea între boieri și Curtea de la Petersburg va atinge cote maxime atunci când Rusia va introduce în mod secret acel articol adițional referitor la alegerea domnilor, lucru care putea fi făcut doar cu aprobarea Rusiei și a Turciei. Strategia a fost pregătită din timp, dovedindu-se, astfel, că scopul protectorilor muscali nu era acela de a oferi Principatelor Române un act eliberator și reformator, ci unul de claustrare în perimetrul Imperiului Țarist. Acest articol adițional prevedea că orice modificare a Regulamentelor nu se putea realiza decât cu acordul celor două puteri, suzerană (Turcia) și protectoare (Rusia).

Boierii, unii dintre ei venind din Franța sau Austria, aveau deschidere spre alte orizonturi; înțelegeau că scăparea Principatelor Române nu putea veni din partea unei țări despotice în maniera de a conduce și de a oprima teritoriile pe care le „proteja”.

Căci, așa precum s-a remarcat încă de la bun început, părea „cu totul straniu ca această mare putere, care acasă era la discreția despoției țarului, să introducă în Principatele Române sistemul constituțional de guvernare”³⁶. Nu era în firea rușilor să fie atât de liberali față de teritoriile pe care le doreau anexate, pentru că „Rusia nu putea juca nici un rol într-o țară în care tirania ar fi fost imposibilă, iar legea ar fi fost respectată”³⁷.

Imperiul Țarist era interesat, deci, să lase într-o țară organizată după modelul european o rămășiță de despotism oriental și „de a-l preschimba pe domn în pașă”³⁸.

Trebuie spus că poporul român a fost în stare să înceapă un proces al modernizării de sine stătător. Primii pași în direcția dată au fost făcuți încă din anii

³⁵ Ioan C. Filitti, *op. cit.*, p. 32.

³⁶ Anastasie Iordache, „Dominare politică sub imperativul modernizării Principatelor Române. Caracterul și scopul Regulamentelor Organice”, „Revista Istorică”, serie nouă, tomul VII, nr. 7–8, iulie–august 1996, p. 667.

³⁷ Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, volumul I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 130.

³⁸ *Ibidem*, p. 130.

1821–1822. De pe atunci a existat o mobilizare a boierilor care doreau o Constituție, ce ar fi instituit „domnia legilor” și care ar fi „mărginit puterea absolută prin sfatul obștesc”, care ar fi contribuit la „garantarea proprietății, a onoarei, a libertății individuale”³⁹. Din acea perioadă, protipendada a încercat să se adune în comisii de elaborare a unor acte legiuitoare. Parcursul istoric, impedimentele cauzate de războaiele ruso-turce, implicarea prea multor forțe străine în acest proces, șovăiala boierilor și lupta dintre curentele conservatoare și cele novatoare au contribuit la frângerea și la amânarea acestei proceduri deloc ușoare. La momentul favorabil doar ei, Rusia a intervenit și a deviat procesul în direcția dorită.

Folosindu-se de formele vechi de organizare a Principatelor Române (adunări, divanuri) pe care considera că le reînnoiește, Imperiul Rus le-a oferit acestora o *ficțiune constituțională*, așa cum o numește A. D. Xenopol, prin care își asigura dominația asupra lor și prin care își construia imaginea unei țări eliberatoare, ce s-a implicat în modernizarea Moldovei și a Valahiei.

Istoria românilor în perioada regulamentară trebuie văzută și prin această prismă: cea a unui popor umilit, folosit, dar care nu s-a războit și care nu a fost zdrobit sub papucul rusesc. Nu din frică sau din lașitate nu s-au opus românii, ci din imposibilitatea de a reacționa în fața unei prea mari agresiuni, venită din partea celor care au dorit pământ, putere și influență.

Dacă partea politică a Regulamentelor Organice a fost alcătuită și gândită pentru a servi drept un instrument prin care Imperiul Rus și-a putut exercita controlul asupra Principatelor chiar și de la distanță, iar capitolele referitoare la proprietate și la drepturile moșierilor au contribuit la „consolidarea puterii economice a boierilor”⁴⁰, iar pe țărani i-a readus la condiția de iobagi, totuși, se poate vorbi despre anumite prevederi din Regulamentele Organice, care, ratificate de ruși, au contribuit la dezvoltarea spiritului național în perioada regulamentară.

Gheorghe Platon spune că aceasta a fost, poate, cea mai importantă înfăptuire din șirul acelor care exprimă modernizarea societății românești. S-a înregistrat un ritm alert în care s-au constituit părțile componente ale culturii naționale: istoria națională, literatura modernă, presa. Regulamentul Organic a îngăduit inițierea unor veritabile programe culturale și științifice, în centrul cărora este școala, aria lor de răspândire cuprinzând întregul spațiu românesc, devenit *național*. Mișcarea culturală, de regenerare, se contopește, face corp comun cu acțiunea largă de afirmare a identității și cu mișcarea politică, ce definesc – în limbajul național al timpului – opțiunile românești⁴¹.

După intrarea în vigoare a Regulamentelor Organice, după ce P. D. Kiseleff a lansat o aprigă campanie de cenzurare a tot ce se publica împotriva Imperiului Rus

³⁹ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 37.

⁴⁰ A. Oțetea, „Geneza Regulamentului Organic”, în *Studii și articole de istorie*, volumul II, coordonat de Vasile Maciu, Elisa Campus, Nichita Adăniloae, Societatea de Științe Istorice și Filologice, București, 1957, p. 404.

⁴¹ Gheorghe Platon, *art. cit.*, p. 43.

sau a tot ce venea din afară, din Franța sau Austria, interzicând articole, suprimând publicații, expulzând sau aruncând în închisoare pe intelectualii recalcitrați, boierii și-au dat seama că protectoratul rusesc este de mii de ori mai nociv și mai distrugător, pentru că, în comparație cu turcii, care secătuiu Principatele Române de bani și de bunuri, rușii atentau la ființa lor statală, apoi națională. Iar A. D. Xenopol afirmă că „niciodată, în trecutul lor, Principatele Române nu fuseseră atât de grav primejduite ca în timpul protectoratului rusesc”. Cu toate că rușii au încercat din răzputeri să desființeze mișcarea politică națională a românilor, să frângă avântul și ritmul lor, aceste forțe tinerești însă nu au putut fi înlăturate. Acestea s-au impus, în cele din urmă, în perioada Unirii Principatelor, – ironia sorții – tocmai prin colaborarea Rusiei, cea care se străduise să le nimicească⁴².

Aceasta a fost capcana în care a picat Rusia, folosindu-se de mijloacele proprii. Le-a „oferit” românilor cadrul necesar pentru a accede la învățământ, a permis crearea unor adevărate centre și instituții culturale, a dat undă verde pentru apariția ziarelor prin care, în sfârșit, boierii dornici de schimbări se puteau exprima, dar nu au prevăzut întru totul pericolul formării și răspândirii mișcării naționale. Or aceasta a fost fisura care a dus la ruinarea măreței opere rusești în Principatele Române.

*

După plecarea sa din Principatele Române, generalul Pavel Kiseleff a continuat să își diversifice funcțiile pe care le-a deținut în folosul Imperiului Rus. Este de remarcat faptul că personalitatea lui Pavel Kiseleff a fost una destul de antagonică, una pe măsura vremurilor în care a trăit.

Din luna decembrie a anului 1834 a fost membru al Consiliului de Stat, iar din anul 1835 a fost membru al unui comitet secret, creat pentru a discuta proiectul referitor la reforma agrară și la situația grea a țăranilor iobagi din Rusia. Între anii 1835–1855 a deținut funcția de șef al Departamentului V din cadrul Cancelariei majestății sale imperiale. În această perioadă a elaborat un plan de instituire a unui minister, care să se ocupe de bunurile statului. La finele anului 1837, țarul Nicolae I, conform propunerilor înaintate de Pavel Kiseleff, a instituit Ministerul Bunurilor Statului, iar prin decret imperial Pavel Kiseleff a fost numit ministrul acestei instituții, funcție pe care a deținut-o timp de 20 de ani și care, spre sfârșitul carierei sale în acest domeniu, a dat roade: situația țăranilor devenea mai ușoară după o serie de reforme (încă rudimentare) în domeniul agrar⁴³.

⁴² *Ibidem*, p. 43.

⁴³ S. Panciulidzev, *Сборник биографий Кавалергардов (1801–1826). По случаю столетнего юбилея кавалергардского Ея Величества Государный Императрицы Марии Феодоровны полка* (Colecție de biografii ale ofițerilor din cavaleria de gardă, 1801–1826. Colecție alcătuită cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la înființarea regimentului de cavalerie de gardă al Majestății Sale Împărăteasa Maria Feodorovna), Societatea de alcătuire a documentelor de Stat, Sankt-Petersburg, 1906, pp. 151–152.

În această perioadă, mai exact în anul 1839, lui Pavel Kiseleff i s-a acordat titlul de conte, mai ales pentru funcția pe care o deținea în cadrul Ministerului Bunurilor Statului, îndatorire ce s-a concretizat printr-o serie de legi și reforme referitoare la situația țăranilor ruși. Activitatea lui Pavel Kiseleff în cadrul acestui minister a iscat cele mai contradictorii opinii. Unii considerau că demnitarul rus a contribuit la ameliorarea situației țăranilor, pe când alții vedeau doar pericole în tendințele cu iz liberal ale acestui funcționar de stat⁴⁴.

În anul 1855, în urma unei răceli grave care a degenerat într-o pneumonie fatală, a murit țarul Nicolae I. În locul lui pe tron a urcat țarul Alexandru al II-lea. În timpul celui de-al treilea monarh pe care l-a slujit, contele Pavel Kiseleff și-a schimbat din nou statutul. Țarul Alexandru al II-lea avea nevoie de oameni care să îi ofere sfaturi concrete pentru politica externă pe care trebuia să o adopte Rusia, într-o perioadă în care acest imperiu traversa destule dificultăți pe arena internațională. Pavel Kiseleff era chemat destul de frecvent de către țar pentru a discuta despre problemele ce țineau de politica externă. În acest context, monarhul rus a hotărât să îl numească pe contele Pavel Kiseleff ambasador al Rusiei în Franța, funcție pe care a deținut-o din anul 1856 până în anul 1862. Și de data aceasta responsabilitățile pe care i le-a pus pe umeri monarhul său nu erau deloc ușoare. Pavel Kiseleff avea rolul de a încerca să împace două imperii destul de puternice pe arena geo-politică⁴⁵, el fiind adeptul apropierei stabilirii unor relații de colaborare între cele două țări: Imperiul Țarist și cel de-al II-lea Imperiu Francez. Pentru acest deziderat, la fel ca și pentru toate celelalte sarcini pe care și le-a propus să le îndeplinească pe cât de favorabil era posibil, Pavel Kiseleff a depus toate eforturile și cunoștințele pe care le deținea.

Ultimii ani ai vieții sale (1862–1872), după demisia din funcția de ambasador al Rusiei în Franța, Pavel Kiseleff i-a petrecut la Paris. A murit la data de 14/26 noiembrie 1872 în capitala Franței. Trupul neînsuflețit al contelui rus a fost adus la Moscova și înmormântat în cimitirul Mănăstirii Donskoi, alături de părinții și de fratele său.

În încheiere, putem aminti cele mai importante grade și funcții deținute de contele Pavel Dimitrievici Kiseleff (1788–1872): *cornet* (ofițer de cavalerie) în regimentul de cavalerie al gărzii imperiale (1806), aghiotant de aripă al țarului în cadrul Statului Major General (1814), general-maior (1817), șef de stat major al armatei a 2-a rusești (1819), general-aghiotant al țarului (1823), locotenent-general (1828), președinte plenipotențiar al Divanurilor Principatelor Moldovei și Munteniei (1829–1834), consilier în Consiliul de Stat al Imperiului Rus (1834), șef al Departamentului V al Cancelariei țarului (1835–1855), ministrul din fruntea Ministerului țarist al Bunurilor Statului (1837–1856), conte (1839), membru de onoare al Academiei Imperiale de Științe și al Academiei Medico-Chirurgicale, ambasador al Rusiei în Franța (1856–1862).

⁴⁴ A. P. Zabolotsky-Desiatovsky, *op. cit.*, vol. III, p. 2–7.

⁴⁵ S. Panciulidzev, *op. cit.*, p. 155.

I s-au acordat următoarele distincții și ordine:

– *ordine rusești*: Sfânta Ana clasa I (3 iunie 1821), Sfântul Gheorghe clasa IV (18 decembrie 1830), Sfântul Vladimir clasa I (10 aprilie 1832), distincția de diamant a Sfântului Alexandru Nevski (6 decembrie 1833), Ordinul Vulturului Alb (16 aprilie 1841), distincția de diamant a Sfântului Andrei cel Întâi Chemat (15 aprilie 1845), distincția Virtutea Militară pentru slujba militară meritoasă (22 august 1860);

– *ordine străine*: Ordinul prusac de Merit (1813), Ordinul bavarez Maximilian clasa III (1814), Ordinul austriac Leopold (1814), Ordinul francez Sfântul Ludovic (21 septembrie 1815), Ordinul Württemberg al Coroanei Marii Cruci (1857) și Ordinul francez Legiunea de Onoare a Marii Cruci (1859).